

Játékos gyakorlatok a stílusimprovizációs képesség fejlesztésére

Harmath Dénes

Tartalomjegyzék

Előszó	1
Célközönség	1
Általános szabályok	1
Gyakorlatok	3
Dallam	3
Pentaton improvizáció	4
Motívumszekvencia	6
Népdalimprovizáció	7
Dallam akkordinga fölé	9
Dallam akkordsor fölé	11
Egyveleg	12
Dallam dalkíséret fölé	13
Variáció	14
Egy akkord – több karakter	15
Díszítés	16
Dallamdíszítés	16
Basszusdíszítés	17
Motivikus variáció	18
Figuráció	19
Felrakás	20
Bővítés	21
Echo	21
Akkordok beszúrása	22
Álzárlatos coda	23
Lüktetés megváltoztatása	24
Proportio	24
Partita	25
Újraharmonizálás	26
Korálelőjáték	27
Transzponálás, transzformálás	29
Minore-maggiore váltás	29
Transzformálás másik skálahangra	30
Transzformálás másik hangsorba	31
Ritornell kamarában	32
Stílusjegyek felismerése és alkalmazása	33

Tartalomjegyzék

Saját anyag	34
Frázis	35
Tipikus tematikus akkordsorok	35
Saját akkordsor	36
Szekvencia	37
Téma	38
Egyszerű téma	38
Moduláló téma	43
Bővítés	48
Moduláció szekvenciával	49
Reális szekvencia	50
Tétel	51
Variációs forma	51
Triósforma	51
Könnyűzenei forma	51
Rondóforma	51
Nytányforma	52
Ritornell	52
Fantázia	52
Nagy kéttagú forma	53
Hídforma	53
Szonátaforma	53
Fúga	55
Expozíció és feldolgozás	55
Fúgatéma és tematikus részek	55
Közjátékok	56
Teljes fúga	57
Fokozás	57
Augmentálás	57
Stretto	57
Harmonizáció	58
Basszusharmonizáció	59
Zsoltártónus-harmonizáció	60
Mixtúra	61
1 ütem 1 akkord	62
1 hang 1 akkord	63
Dallamtöredék	63
Korál	64
1 hang 2 akkord	65
Változó harmóniaritmus	67
Ellenszólam	68
Közjátékos korálelőjáték	69

Stílusok	71
Reneszánsz	72
Zenei nyelv	72
Motívumok	72
Műfajok	72
Táncok	72
Barokk	73
Zenei nyelv	73
Motívumok	75
Műfajok	77
Táncok	77
Bécsi klasszika	78
Zenei nyelv	78
Motívumok	78
Műfajok	78
Táncok	78
Romantika	79
Zenei nyelv	79
Chopin	79
Liszt	79
Franck	79
Műfajok	80
Táncok	80
Századforduló és XX. század	81
Zenei nyelv	81
Debussy	81
Alain	81
Messiaen	81
Bartók	82
Kodály	82
Eben	82
Műfajok	83
Táncok	83
Akkordsorok	85
Ajánlott irodalom	87
Felvételek	87
Könyvek	87
Honlapok	87
Függelék	89
Licenc	89
Online elérhetőség	89

Előszó

Kedves muzsikus barátom!

Ennek a gyakorlatgyűjteménynek az a célja, hogy elindítson azon az úton, hogy a zene nyelvén ki tudj fejezni saját gondolataidat és érzéseidet a pillanatnyi helyzetnek megfelelően. Ez azért csodálatos dolog, mert egyrészt saját belső világodhoz jobban tudsz kapcsolódni, másrészt még mélyebb kapcsolatot tudsz teremteni a Téged hallgatókkal azáltal, hogy aktuális igényeikre reagálva zenei párbeszédet folytathatsz velük.

Ha eddig még nem kóstoltál bele a rögtönzés világába, abban bízom, hogy ezek a gyakorlatok biztonságérzetet adnak és felszabadítanak. Ha pedig úgy érzed, hogy jön Belőled az improvizáció, reményeim szerint abban tudnak segíteni, hogy zenei gondolataidat még strukturáltabban tud megfogalmazni, és így a közönség azt gondolhassa, hogy rögtönzésed voltaképpen egy leírt kompozíció előadása.

Célközönség

Ez a könyv Neked szól, ha zenei tanulmányaidban már legalább közép- vagy felsőfokon jársz, és szeretnéd elsajátítani a stílusimprovizáció készségét, azaz az elmúlt századok európai, tonális komoly- és könnyűzenei nyelvén történő rögtönzést. (Ha a rögtönzést a zene alapjaitól szeretnéd kezdeni, ill. a jazz világában kívánsz elmélyedni, melegen ajánlom Apagyi Mária *ZongorÁlom*, ill. Gonda János *A rögtönzés világa* c. tankönyveit.)

A gyakorlatok azt feltételezik, hogy már birtokában vagy olyan képességeknek, mint a kottaolvasás, a szolmizáció, valamint a foksámok, hármashangzatok, négyeshangzatok és fordításaik alapvető ismerete. Előnyt jelent, de nem követelmény a basso continuo-gyakorlat.

Akármilyen hangszeren játszol, találni fogsz magadnak megfelelő gyakorlatokat. Ezek többsége az akkordikus hangszerekre, némelyike specifikusan az orgonára fókuszál, de hangszeredre jellemző technikákkal sikeresen alkalmazhatod őket dallamhangszerekre, ill. énekhangra is.

Általános szabályok

A legfontosabb alapelv, hogy a játszott anyag fölött *teljes kontrollt* érezz, és előre tudj gondolkodni. Mindig olyan tempót válassz, amiben teljesen ritmikusan el tudod játszani, amit elképzeltél. (Ehhez nagyon hasznos segítség egy kamarapartner – sok gyakorlatban ketten vagy többen is részt vehetnek

–, partner híján pedig egy metronóm.) Addig ne haladj tovább a következő gyakorlatra, amíg nincs meg a már említett kontroll érzete, mely egyfajta szabadságérzetet is ad.

Minden gyakorlatot minél többféle, minél különbözőbb variációban végezz el, legfőképp minél több hangnemben.

Amikor ketten két különböző szerepben játszottok, megbeszélés szerint cserélgethettek.

A dúrban és mollban is értelmezhető harmóniasorok fokszámmal vannak jelölve, egyébként az akkordmenetek úgynevezett szolmizált számozott basszussal vannak lejegyezve: ilyenkor a szolmizáció a basszushangot jelzi, a felső indexben levő számok pedig a basszushoz képest számítandó hangközöket.

A gyakorlatokat nem szükséges a könyv elejétől a végéig szigorúan a leírt sorrendben végezni. Az 1-2., valamint a 3-4. gyakorlatsort nagyjából párhuzamosan érdemes feldolgozni, egy fejezetben belül pedig általában nehézség szerint növekednek, ill. egymásra épülnek a feladatok, de a saját képességeid és a gyakorlatok előfeltételeinek figyelembevételével azt javaslom, hogy személyre szabott tanmenet szerint haladj, időnként visszatérve egy-egy gyakorlat nehezített változatára – legjobb, ha van egy tanárod, aki segít ebben.

Gyakorlatok

Dallam

Egy szép dallamra mindenki rezonál, így ez a hallgatóság megszólításának egyik kulcsa.

Pentaton improvizáció

- Hangszerelés

- egy vagy több billentyűs hangszer vagy hárfa pentaton hangolással (c♯, d♯, e♭, f♯, g♯, a♯, b)

- Szabályok

- Partnered játssza az alábbi kíséretet:

- Improvizálj dallamot egy kézzel a fekete billentyűkön az A résznél belépve. Ügyelj arra, hogy a dallam változatos és kifejező legyen.
- Az A-B szakasz váltakozását tetszőleges mennyiségben ismételjétek.
- Amikor be szeretnéd fejezni, a B rész alatt jelezz, hogy “jön a Coda”, és ugorjatok a Codára.

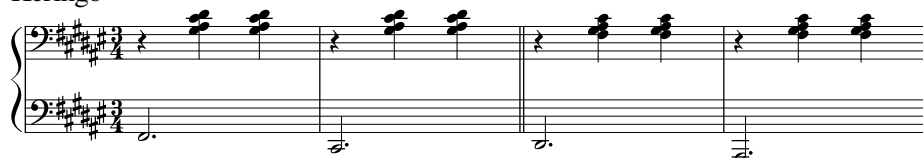
- Variációk

- Kezdés lá-pentatonnal

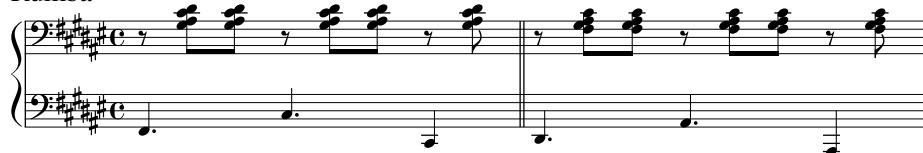
- Karakter

* Altató

* Keringő

* Rumba

* Bolgár ritmusok

- (3+2)/8
- (2+2+3)/8

– Dallam felrakása

- * két kézzel oktávban
- * két kéz felváltva
- * két kézzel 2 szólamban

– Dallam felosztása frázisokra

- * 2+2 ütem
- * 1+1+2 ütem

– Dallam formája

- * periódus: A A_v
- * zenei mondat: a a_v B

• Figyeld meg!

- A dallam jellegzetes *ritmikától* nyer karaktert.
- A dallam *csúcspontját* érdemes előre eltervezni.
- A nagy *hangközöktől* kifejezőbb lesz a dallam.
- A *motívumismétlődések* koherensebbé teszik a dallamot.

Motívumszekvencia

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Találj ki egy rövid, karakteres motívumot. Jellegzetességét adhatja egy ritmusképlet vagy egy nagyobb hangköz.
  - Játssz el a hangsorának összes hangjáról kezdve sorban felfelé vagy lefelé.
- Példák

Népdalimprovizáció

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy népdalt vagy népies műdalt (giusto ritmikáját).

- Írd le az alábbi jellemzőit:

Jellemző	Példa
sorszerkezet (betűjelekkel, esetleg színekkel jelölve)	A A ⁵ A ⁵ _v A
dallamsorok hullámzása (grafikusan ábrázolva)	∘ ∘ ∘ ∼ ∘
hangsor	ión
egy sor hány ütem	2

- Ilyen vagy némileg módosított tulajdonságokkal rögtönözz egy népdalt, lehetőleg énekelve (pl. lalázva vagy szolmizálva).

• Ötletek (sorszerkezet szerint csoportosítva)

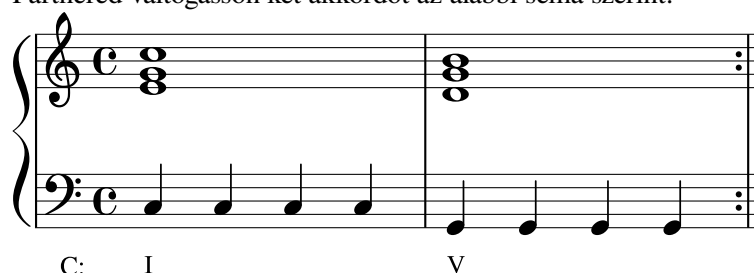
- A A⁵ A_v⁵ A
  - * Gerencséri utca
  - * Száraz fából könnyű hidat csinálni
- A B B A
  - * Csillagok, csillagok
  - * Szépen úszik a vadkácsa a vízen
- A B B_v A
  - * Erdő, erdő, de magas a teteje
  - * Túl a Tiszán faragnak az ácsok
- A A B A
  - * A csitári hegyek alatt
  - * Általmennék én a Tiszán ladikon
  - * Erdő, erdő, erdő, marosszéki kerek erdő
- A A B B_v
  - * Kis kece lányom
- A⁵ A_v⁵ A A_v
  - * Röpj, páva, röpj
  - * Béreslegény

• Figyeld meg!

- Egy természetes dallam levegőnyi *frázisokból* épül fel.
- Egy frázis *visszatérhet*, akár módosítva; így könnyű megjegyezni, és a hallgatónak is az ismerősség érzését nyújtja.
- Rögtönzéskor bátran indulj ki *meglevő anyagból*.

Dallam akkordinga fölé

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
  - énekhang vagy bármilyen hangszer (opcionális)
- Szabályok
  - Partnered váltogasson két akkordot az alábbi séma szerint:

C:

I

V

- Improvizálj fölé dallamot, elsődlegesen az éppen hangzó harmónia hangjaiból.
- Az akkordinga addig ismétlődjön, amíg nem jelzel.

- Variációk
  - Ha az akkordok hangjai még nem mennek gondolkodás nélkül, először partnered vagy egy harmadik játékos játsszon elő dallamokat, Te pedig ismételd őket.

1 akkordonként:

2 akkordonként:

- Fokozatosan vezess be díszítőhangokat.

Akkordhangok   Átmenő hangok   Váltóhangok   kromatikus   Késleltetések

- * Csak akkordhangok
  - * Akkordhangok + átmenő hangok
  - * Akkordhangok + váltóhangok
  - * Akkordhangok + késleltetések
  - * Mindenféle díszítés
- V. fok helyett vegyél más akkordot:
    - * IV
    - * II (csak dúrban)
    - * VII (csak természetes mollban)
    - * VI
    - * III
  - A két akkord fordítva is váltakozhat.
  - Próbálkozhattok modális hangsorokkal is.
  - Válassz egy-egy motívumot, és mindkét akkord fölé játszd a megfelelő skálahangról kezdve úgy, hogy illeszkedjen a harmóniához.
- Figyeld meg!
    - Egy dallam elsősorban (főleg súlyokra) az aktuális harmónia, másodsorban (főleg ütésekre) az aktuális hangsor hangjaiból építkezik.

Dallam akkordsor fölé

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
  - énekhang vagy bármilyen hangszer (opcionális)
- Szabályok
  - Válassz egy érdekes akkordsort.
  - Partnered ismételgesse jelzésig, Te pedig improvizálj fölé dallamot. (Kezdetben minél egyszerűbb dallamokra törekedj.)
- Ötletek
  - **Akkordsorok**
  - barokk chaconne-ok
  - könnyűzenei számok
- Variációk
  - Szólamok eloszlása
    - * Partner: basszus, Te: harmóniák + dallam
    - * Te: basszus + dallam
    - * Te: basszus + harmóniák + dallam

Egyveleg

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
  - énekhang vagy bármilyen hangszer (opcionális)
- Szabályok
  - Válassz egy népszerű akkordsort, és gyűjts minél több komolyzenei művet vagy könnyűzenei számot, amely rá épül.
  - Partnered ismételgesse a harmóniasort, Te pedig játszd a művek dallamait egymás után.
- Példák
  - Pachelbel: Canon
  - La Folia
  - Romanesca
  - d-s-l-f
  - d-l-f-s
  - Autentikus szekvencia
    - * 1
    - * 2
  - Blues-kör

Dallam dalkíséret fölé

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
  - énekhang vagy bármilyen hangszer (opcionális)
- Szabályok
  - Válassz egy dalt egyszerű, végig hasonlóan figurált kísérettel vagy egy olyan tételt, amely gyakorlatilag egy figurált akkordsor.
  - Partnered játssza a harmóniákat, Te pedig improvizálj fölé dallamot.
- Ötletek
  - Bach: Das Wohltemperierte Klavier I. C-dúr prelúdium (Gounod: Ave Maria)
  - Bach: Das Wohltemperierte Klavier I. c-moll prelúdium
  - Bach: c-moll kis prelúdium
  - Saint-Saëns: Az állatok farsangja - Hattyú
- Variációk
  - Partnered a kíséretet ne kottából, hanem harmóniai vázból játssza.

Variáció

Hallgatóidat bevonhatod az alkotói folyamatba, ha kérsz tőlük egy témát, melyet különféle módosításoknak vetsz alá. Így ők is kíváncsian hallgatják az általuk kedvelt mű alakulását, Neked pedig már adott egy zenei anyag, mely sok mindent meghatároz.

Egy akkord – több karakter

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordot.
  - Játszd minél szélsőségesebben különböző felrakásokban, szólamszámmal, dinamikával, artikulációval; legalább háromféle változatban.
- Példa

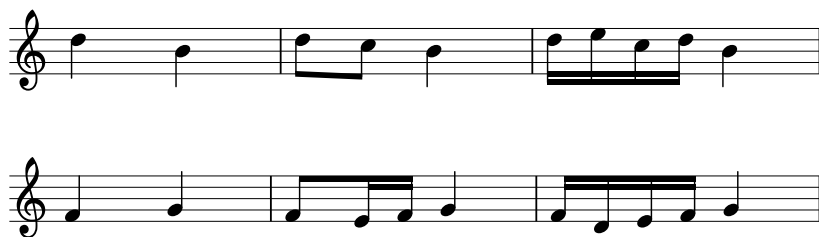
The musical score is for a piano in D major, featuring a D major triad (D: I⁷) in the first measure. The score consists of four measures, each showing a different variation of the chord. The dynamics and articulations are as follows:

- Measure 1: *ppp* (pianissimo)
- Measure 2: *fff* (fortissimo), with an accent (^) on the first note and a breath mark (v) on the first note.
- Measure 3: *mf* (mezzo-forte)
- Measure 4: *mp* (mezzo-piano)

Díszítés

Dallamdíszítés

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
  - akkordikus hangszer (opcionális)
- Szabályok
  - Válassz egy dallamot, pl. egy népéneket, népdalt, dalt, áriát stb.
  - Improvizálva díszítsd ki egy adott stílusra jellemző motívumokkal. Pl. különböző hangközlépések kitöltése barokkosan:

- Variációk
  - A dallamot fele tempóban is játszhatod, így még több díszítéssel gazdagíthatod.
  - Ha van kísérete a dallamnak, azzal együtt is lehet játszani a következő szólambeosztások szerint:
    - * Partner: kíséret, Te: dallam
    - * Partner: basszus, Te: harmóniák + dallam
    - * Te: basszus + dallam
    - * Te: basszus + harmóniák + dallam
- Példák
  - [Bach: Ich ruf zu Dir, Herr Jesu Christ BWV 639](#) (folytasd a díszítést!)
  - [Bach: O Mensch, bewein dein Sünde groß BWV 622](#)
  - [Bach: Schmücke dich, o liebe Seele BWV 654](#)

Basszusdíszítés

- Hangszerelés
  - basszushangszer vagy akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordsort.
  - A basszusát díszítsd ki a stílusra jellemző motívumokkal, egyre sűrűbb ritmusértékekkel gyakorolva.
- Példák

Pachelbel: Canon → Corelli: Karácsonyi concerto - 4. tétel

The image shows two staves of musical notation in bass clef, key of D major (two sharps), and 3/4 time. The top staff contains a complex melodic line with many sixteenth and thirty-second notes. Below this staff is a sequence of fingerings: 6 - 4 - 6 - 9 - 6 - 4 - 3 - 9 - 6 - 4 - 6 - 5 - 7 - 4 - 3. The bottom staff contains a simpler walking bass line with quarter and eighth notes. Below this staff is a sequence of fingerings: 7 (#) - 7 - 7. The text 'd-l-r-s + walking bass' is written between the two staves.

6 - 4 - 6 - 9 - 6 - 4 - 3 - 9 - 6 - 4 - 6 - 5 - 7 - 4 - 3 -

d-l-r-s + walking bass

7 (#) - 7 - 7 -

Motivikus variáció

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dallamot, melynek jellegzetes ritmikája van.
  - A ritmika megtartásával változtasd meg a dallam hangközeit.
- Variációk
  - Válassz egy akkordsort (akár a dallam eredeti akkordsorát), és a dallam hangjait úgy válaszd meg, hogy az akkordsorra illeszkedjenek.
- Példák
  - Happy Birthday
  - Mahler: VIII. szimfónia

Figuráció

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordsort vagy egyszerű akkordkíséretes tételt.
  - Figuráld a kíséretét különféle hangszerszerű módokon. Pár ötlet:

The image displays two staves of musical notation in bass clef, illustrating various accompaniment techniques. The first staff includes: Repetíció (a repeated chord), Alberti (a triplet of eighth notes), Arpeggio (a single eighth note), Oda-vissza (a sixteenth-note triplet), Musical (a sixteenth-note triplet), and Schubert: Ave Maria (a sixteenth-note triplet). The second staff includes: Toccata (a sixteenth-note triplet), Keringő (a sixteenth-note triplet), Szünetes (a sixteenth-note triplet), Szinkópa (a sixteenth-note triplet), Nocturne (a sixteenth-note triplet), and Esztam (a sixteenth-note triplet).

Felrakás

- Hangszerelés
  - billentyűs hangszer, lehetőleg pedállal
- Szabályok
  - Válassz egy népének-kíséretet, pl. az alábbi kötetekből:
    - * [Bach: Négyszólamú korálfeldolgozások](#)
    - * Szent vagy, Uram!
    - * Evangélikus Énekeskönyv
  - Játssz a következő felrakásokban, különféle regisztrációkkal:
    - * Bal kéz: basszus, jobb kéz: többi szólam szűkfekvésben
    - * Bal kéz: basszus, jobb kéz: dallam oktávval lejjebb (1. ujjal, zongorán kiemelve) + kíséret fölötte szűkfekvésben
    - * Pedál: basszus 16' regiszterrel, manuál: többi szólam
    - * Pedál: basszus 16' regiszterrel, főmű jobb kéz: dallam, másik manuál bal kéz: kíséret
    - * Pedál: basszus 16' regiszterrel, főmű bal kéz: dallam oktávval lejjebb, másik manuál jobb kéz: kíséret
    - * Pedál: dallam 4' vagy 8' regiszterrel, manuál: többi szólam
    - * Pedál: dallam 4' vagy 8' regiszterrel, főmű bal kéz: basszus 16' regiszterrel, másik manuál jobb kéz: kíséret
    - * Pedál: basszus + dallam 8' vagy 16' regiszterrel, manuál: kíséret

Bővítés

Echo

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy témát, mely jól elkülöníthető frázisokból áll.
  - Minden frázis után játszd visszhangszerűen a frázis utolsó felét vagy negyedét.
- Variációk
  - Az echót tetszőlegesen variálhatod, pl. díszítheted.
- Példák
  - Sietze de Vries: Wer nur den lieben Gott läßt walten
  - Sietze de Vries: Ein feste Burg ist unser Gott

Akkordok beszúrása

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordsort.
  - A súlyos helyekre játssz késleltetéseket.
  - A súlytalan helyeken, ahol nem változik a harmónia, játssz új akkordokat.
- Példa

Greensleeves / Romanesca / Passamezzo antico

Álzárlatos coda

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordsort.
  - A záró I. fok helyett játszd az alábbi akkordok valamelyikét, vagy többet egymás után:
    - * VI
    - * I^{7 $\flat$}
    - * I^{5 $\flat$ 6}
    - * I^{3 $\flat$ 4}
    - * I $\flat$ ²
  - Ezután játssz egy IV-I zárlatot.
- Variációk
  - Az I. fokú mellékdomináns előtti V. fok lehet moll színezetű.
  - Dúrban a VI. fok lehet mollbeli.
- Példák
  - Bach: Nun komm' der Heiden Heiland BWV 599
  - Bach: Der Tag, der ist so freudenreich BWV 605
  - Bach: Mit Fried' und Freud' ich fahr dahin BWV 616
  - Bach: d-moll toccata és fuga BWV 565

Lüktetés megváltoztatása

Proportio

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy páros metrumú táncételt.
  - Játssz le, majd utána rögtönözd a hármas metrumú változatát.
- **Ötletek**
  - Lőcsei virginálkönyv
  - Stark-féle virginálkönyv
  - Kájoni-kódex
  - Vietorisz-kódex
- Példák
  - **Speer: Musikalisch-Türkischer Eulen-Spiegel - táncok**

Partita

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy témát:
    - * először csak egy dallamot,
    - * azután egy akkordsort,
    - * végül tetszőleges témát.
  - Válassz 3-5 különböző lökületű táncípust (ld. **Stílusok**).
  - Játssz a témát a táncételek lökületére, ritmikájára és karakterére szerint, szükség szerint díszítve a dallamot.
- Példa: Kis kece lányom

The musical score for 'Kis kece lányom' is presented in three staves. The first staff contains the 'Ouverture' and 'Allemande' movements. The second staff contains the 'Courante' and 'Sarabande' movements. The third staff contains the 'Gigue' movement. Each movement is written in a single melodic line on a treble clef staff. The key signature is one flat (B-flat). The time signatures are: 4/4 for Ouverture, 3/4 for Allemande, 6/8 for Courante, 3/4 for Sarabande, and 12/8 for Gigue. The score includes various musical notations such as eighth notes, sixteenth notes, and rests, with ellipses indicating continuation of the melody.

Újraharmonizálás

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Előfeltétel
  - **Harmonizáció**
- Szabályok
  - Válassz egy dallamot.
  - Játszd különféle harmonizációkkal.
- Példák
  - Publio Delgado
  - Harmath Dénes
    - * Boldogság, gyere haza
    - * Szerelem első vérig
    - * Petróleumlámpa

Korárelőjáték

- Hangszerelés
  - orgona
- Szabályok
  - Válassz egy népének-kíséretet.
  - Válassz néhány variációs lehetőséget az eddig említettek közül.
  - Alkalmazd egyre több ilyen a kíséretre, egyszerre mindig csak egyet.
- Variációk
  - Ha a liturgiában kevés idő van, a népéneknek csak az első (vagy első kettő) és utolsó sorát vedd.
- Példák

SZVU 114

Kivágás

Felrakás

Figuráció

harmonia besztírása

Disztítás

átmenő hang

szünet

váltóhang

előlegzés

akkordhang

késleltetés

Coda

Gyakorlatok

SZVU 222

Kivágás

Echo

Lüktetés megváltoztatása

pikárdiai terc

ritmusvariáns

The musical score is divided into three systems, each with a piano (treble) and bass (bass) staff. The first system, labeled 'Kivágás', begins with a forte (ff) dynamic and features a melodic line in the piano staff and a rhythmic accompaniment in the bass staff. The second system, labeled 'Echo', starts with a forte (ff) dynamic and includes a mezzo-forte (mf) section. The third system, labeled 'Lüktetés megváltoztatása', begins with a forte (ff) dynamic and includes a mezzo-forte (mf) section. The score also includes a 'pikárdiai terc' section and a 'ritmusvariáns' section. Dynamics such as ff, mf, and f are indicated throughout the piece.

Transzponálás, transzformálás

Minore-maggiore váltás

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dúr vagy moll dallamot.
  - Ha dúrban van, mollban játszd el és fordítva.
- Ötletek
  - Karácsonyi énekek
  - In the Mood
  - Chopin: Gyászinduló
  - Beethoven: Holdfény-szonáta - 1. tétel
- Példák
  - [Oleg Berg](#)
  - [Mahler: 1. szimfónia - 3. tétel](#)
  - [Tales of Monkey Island - LeChuck's Theme](#)

Transzformálás másik skálahangra

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dúr vagy moll dallamot.
  - Játssz el a hangsorának főbb hangjairól kezdve:
    - * V. fok
    - * IV. fok
    - * III. fok
    - * VI. fok
- Variációk
  - **Harmonizációs** gyakorlat birtokában harmonizáld meg mindegyik hangról kezdődő változatot.
- Példa: **Liszt: Ad nos, ad salutarem undam**

Transzformálás másik hangsorba

- Hangszerelés
  - énekhang vagy bármilyen hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dúr vagy moll dallamot.
  - Játszd el egy minél egzotikusabb hangsorban.
- Ötletek
  - modális skálák
  - modellskálák
  - bő szekundos skálák
- Példa: Boci, boci, tarka - cigányskála

Ritornell kamarában

- Hangszerelés
  - egy vagy több tetszőleges hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy rövid (4 vagy 8 ütemes) témát.
  - Játszd el, majd partnered egy átvezető résszel moduláljon egy új hangnembe, ezután Te pedig abban a hangnemben játszd a témát, amibe az átvezetés eljutott.
  - Ezt folytassátok párszor, az utolsó témára pedig jussatok vissza az eredeti hangnembe.
- Variációk
  - A hangnemtervet megbeszélhetitek előre, vagy hallás után leköveheted.
  - Az átvezetések hosszát megbeszélhetitek előre, vagy erős zárattal tegye őket egyértelművé a partnered.
- Példák
  - Vivaldi: A négy évszak - Ősz - 1. tétel
  - Sietze de Vries: Concerto di signor Vriescobaldi

Stílusjegyek felismerése és alkalmazása

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Előfeltétel
  - **Harmonizáció**
  - **Stílusok**
- Szabályok
  - Válassz egy népszerű témát, mely elég rugalmasan feldolgozható (pl. gyerekdal vagy népdal).
  - Válassz egy zenei stílust vagy egy zeneszerzőt.
  - Válaszd ki egy népszerű művét, tanuld meg kívülről, majd játszd el a témát úgy, hogy ennek a műnek a legjellemzőbb vonásait (karakter, felrakás, figuráció) alkalmazod rá.
- Ötletek
  - Beethoven: Holdfény-szonáta - 1. tétel + Happy Birthday
  - Schubert: Ave Maria + Boci, boci, tarka
  - Bach: BWV 564 - Adagio + Kiskarácsony, nagykarácsony
- Variációk
  - Blattold végig a szerző minél több művét, írd össze minél több stílusjegyet, és variáld úgy a témát, hogy ezeket a stílusjegyeket jól felismerhetően alkalmazod rá.
- Példák
  - **Richard Grayson**
  - **Harmath Dénes**

Saját anyag

Előfeltétel:

- **Dallam**
- **Variáció**

Eljutottál oda, hogy olyan zenei anyagot rögtönözz, melynek minden paraméterét Te határozod meg. Ez nem azt jelenti, hogy bármiféle támpont nélkül kéne a semmiből valami teljesen eredetit megalkotnod. Az alábbi módokon tudsz magadon segíteni:

- *Jegyezz le* magadnak annyi információt, amennyiből valós időben már teljes zenei gondolatokat tudsz játszani. Ha egyelőre úgy érzed magad biztonságban, hogy szinte hangról hangra lekottázod, amit játszani fogsz, nyugodtan tegyél így. Sok gyakorlással szép fokozatosan eljuthatsz oda, hogy teljes tételeket tudj rögtönözni mindössze pár grafikus szimbólum és betű előzetes lejegyzése alapján. Ugyanakkor tapasztaltabb improvizátorként sem érdemes megspórolni a jegyzeteket, hogy minél kevesebb dolgot kelljen a fejedben tartani.
- Sokszor nem végtelen sok lehetőség közül kell választanod, hanem *véges számú* jól bevált séma közül. Az, hogy ezek jól beváltak, nem azt jelenti, hogy sablonosak lennének, épp ellenkezőleg: ezekkel még jobban meg tudod szólítani a közönséget, hiszen kedvenc szerzőiktől már hallották ezeket a megoldásokat, és így ismerősként fogják üdvözölni őket.

Most pedig fokozatosan, építőelemenként felépítünk zenei struktúrákat, mintha épületek lennének. A gyakorlatok végrehajtása során mindig az alábbi lépéseket kövesd:

- Először írd fel a kompozíció harmóniai és formai vázát. Végy egy akkordsort, 1 ütemben 1 vagy legfeljebb 2 akkordot véve. Írd le vázlatos lejegyzésmóddal (fokszámok vagy kottázott/szolmizált számozott basszus), és játszd le, mintha continuóznál – nem kell a négyszólamú szerkesztés szabályaival törődni. (A formai vázról később esik szó.) Épületed ezennel szerkezetkész: szilárd alappal és stabil struktúrával rendelkezik.
- Adj hozzá karaktert. Végy egy táncvételt, mely meghatározza a metrumot és a jellemző ritmusképletet; válassz egy figurációt, és alkalmazd (ld. **Variáció**). Így kifestetted és berendezted az épületedet, már el tudja látni funkcióját, de még kissé sivár.
- Adj hozzá dallamot (ld. **Dallam**). A harmóniák expresszivitását növelheted késleltetések bevezetésével. Épületed most már ki van díszítve képekkel, növényekkel stb.

Összefoglalva:

Zene	Architektúra
struktúra (akkordsor, <i>lassú harmóniaritmus</i>)	szerkezet
karakter (lüktetés, ritmusképlet, figuráció, szünetek)	kifestés, berendezés
dallam (motívumok, késleltetések)	díszítés

A folyamatra példákat a **Téma** c. alfejezetben találsz.

Frázis

A zene időbeli alapegysége a frázis (mint azt a népdaloknál már láttuk). Hossza lehet alapvetően:

- 2 akkord: ld. **akkordinga**
- 4 vagy 8 akkord: ld. az alábbi gyakorlatok

Tipikus tematikus akkordsorok

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordsort az alábbi gyakran előforduló típusok közül:
    - * teljes zárlat: I-IV-V-I
    - * félzárlat: I-VI-IV-V
    - * ereszkedő: I-V⁶-IV⁶-V
    - * emelkedő: I-VII⁶-I⁶-V
  - Variáld úgy, hogy néhol **beszúrsz** akkordokat, vagy bizonyos akkordokat hasonló funkciójúakkal helyettesítesz (pl. IV. fok helyett váltódomináns).

Saját akkordsor

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Alkoss 4, majd később 8 akkordból álló akkordsorokat. Az első akkord I., az utolsó I. vagy V. fok legyen.
    - * Elsősorban a főhármasokat alkalmazd:
      - I
      - V
      - IV
    - * Másodsorban a mellékharmonikusokat:
      - II
      - III
      - VI
      - VII (alaphelyzetben csak négyeshangzatként vagy tá/szó basszussal)
    - * Fokozatosan vezess be fordításokat.
    - * Végül alterációkkal színezd az akkordokat.

Szekvencia

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy szekvenciát:
    - * autentikus: $l-r-s-d-f-t^7-m^\sharp-l$
      - hosszabb forma: $d-r-s-d-f-t^7-m-l-r-s-d-f-s^4-s^3-d$
    - * plagális-autentikus: $d-s-l-m-f-d-s-d$
      - hosszabb forma: $d-s-l-m-f-d-r-l-ta-f-s-r-m-t^6-d$
    - * autentikus-plagális: $d-f-r^{(\sharp)}-s-m^{(\sharp)}-l-f-d$
      - hosszabb forma: $d-f-r^{(\sharp)}-s-m^{(\sharp)}-l-f-ta-s-d-l^{(\sharp)}-r-t^\sharp-m-d$
    - * plagális: $d-s-r-l-m-f-s-d$
  - Játssz kívülről.
- Variációk
  - Fordításokban is játssz az akkordokat, például:
    - * autentikus:
      - $l^7-r^7 \dots$
      - $l-f^5 \dots$
      - $d-d^2-t^5 \dots$
      - $d-r^7-r^3 \dots$
    - * plagális-autentikus: $d-t^6-l-s^6 \dots$
    - * autentikus-plagális: $m^6-f-f^6 \dots$
    - * plagális: $d-m^6-s-t^6 \dots$
  - Válassz egy motívumot, amely akkordonként váltakozzon a sz

- * szoprán-basszus
- * szoprán-alt (háromszólamú felrakásban)
  - Díszítsd a basszust.

Téma

Egyszerű téma

Egy rövid téma 2-4 frázisból áll. Egy frázis lehet:

- arzis/kérdés/félzárlat (jelölése: ?)
- tézis/felelet/teljes zárlat (jelölése: !)

A rögtönzés előtt tervezd meg a téma formáját betűjelekkel. Tipikus formák:

• kéttagú forma: A B

Struktúra:

A
Teljes zárlat

B
Teljes zárlat (var.)

Gryllus Vilmos nyomán

7 6 7

Karakter:

Dallam:

Gyakorlatok

- periódus: A? A_v!

Struktúra:
A?
Emelkedő

A_v!

6# 6/5 4 7 6/4 6#/4/3 # 6# 6/5 4 7 6/4 #

Karakter:

Dallam:

– kontrasztáló periódus: a b? a c!

Struktúra:

a Inga   b? Félzárlat   a   c! Teljes zárlat

6   4 3   6

Karakter:

f   p   f   p   f   p   f   p

Dallam:

f   p   p   p

f   p   p   p

Gyakorlatok

- zenei mondat: a a_v B

Struktúra:

a Inga   a_v   B Teljes zárlat

Karakter:

Dallam:

tr

Moduláló téma

Előfeltétel: **Ritornell kamarában**

Egy bonyolultabb téma 4-5 frázisból áll, melyek között van az alaphangnemtől eltérő. Tipikus hangnemek az alaphangnemhez képest:

- +/-1 kvint
- párhuzamos
- minore/maggiore
- tercron

A formatervet bővítsd ki a hangnemtervvel. Tipikus formák:

- kvintváltós négytagú forma: A A⁵ B? C!

Sietze de Vries nyomán

Struktúra:

A Inga A⁵ B? Szekvencia C! Teljes zárlat

F: 0 C: +1 F: 0 7 7 7 6 6 6 6 7 4

Karakter:

Dallam:

- kvintváltós népdalforma: $A A^5 A^5_v A / A A^5 b_v A$

Struktúra:

A Inga   A₅   b Szekvencia   b_v   A

g-dór   b   #   6

Karakter:

Dallam:

Gyakorlatok

- négytagú forma: A B C D

Struktúra:

A Teljes zárlat

B Teljes zárlat (gyenge)

C Teljes zárlat

D Teljes zárlat

D: 0   A: 4# 6 6#   e: -1 par. 6 #   D: 6 0 5

Karakter:

Dallam:

- szűkített háromtagú forma: A A_v B A_v

Struktúra: Wolfgang Amadeus Mozart: A-dúr klarinétös (K581) - 3. tétel

A
Kontrasztáló periódus

A_v

B

A_v

Karakter:

Dallam:

imitáció

Bővítés

Amikor már stabilan érzed, hogyan kell szimmetrikus (tehát pl. 2-szer vagy 4-szer 4 ütemes) zenei struktúrákat létrehozni, külső vagy belső bővítést alkalmazhatsz, ami plusz 1 vagy 2 frázis beszúrását jelenti (leggyakrabban periódusba). Ez jól alkalmazható arra, hogy plusz feszültségként később jussunk el a várva várt zárlatig, valamint hogy apró szabálytalansággal tegyük kevésbé kiszámíthatóvá a formát.

Először mindig játszd el a bővítés nélküli, szimmetrikus témát, majd pedig a bővített változatot.

Tipikus bővítési technikák:

- belső
  - motívum megismétlése
  - szekvencia folytatása
- külső
  - echo
  - álzárlat + coda

Példák:

- Mozart: 1. szonáta (K279) - 3. tétel
- Mozart: F-dúr Allegro (K15a)

Moduláció szekvenciával

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz két hangnemet max. 4 kvint távolságra.
  - A kvintkörön lefelé:
    - * Játssz úgy az autentikus szekvenciát, hogy minden akkord dominánsseptim legyen, amíg a kvintkörön süllyedve el nem jutsz az új hangnem V. fokához.
  - A kvintkörön felfelé:
    - * A kiindulási hangnemben kezd el az autentikus vagy az autentikus-plagális szekvenciát, és amikor az új hangnem V. fokának megfelelő basszushang jön, azt az akkordot alterálva játssz.
  - Végül játssz a záró hangnemben egy I-IV-V-I zárlatot.

• Példák

-3 kvint:

e: 7 7 7^b 7^b B: 7 4 3

+1 kvint:

F: 7 7 7 7 a: 7 4 3[#]

Reális szekvencia

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy akkordkapcsolatot és egy hangközt.
  - Képezz belőle reális szekvenciát a választott hangközönként lépkedve, amíg vissza nem érsz a kiindulási hangmagassághoz.
- Példa: V^6 -I kis tercenként felfelé

Tétel

Egy teljes zenei tétel több, egymással kontrasztáló témából áll, melyek közül egy vagy több *visszatér*. Ezenkívül átvezető zenei anyagokat is tartalmazhat (ez lehet például **moduláló szekvencia**). Minél több tulajdonsága különbözik a témáknak (a metrumot és tempót kivéve), annál jobb – ezeket a tulajdonságokat is írd le az egyes témákhoz.

Variációs forma

- **Téma**
- **1. variáció**
- **2. variáció**
- stb.

Tipikus technika: **Minore-maggiore váltás**

Triósforma

- **Főrész**
- **Középrész**
- **Főrész**

Tipikus műfaj: menüett

Könnyűzenei forma

- **Verse**
- **Refrén**
- **Verse**
- **Refrén**
- **Refrén** (félhanggal feljebb)

Rondóforma

- **Rondótéma**
- **1. epizód**
- **Rondótéma**
- **2. epizód**
- **Rondótéma**
- **(3. epizód**
- **Rondótéma)**

Gyakorlatok

Tipikus műfaj: gavotte

Nyitányforma

- Lassú rész
- Gyors rész
- Lassú rész
- (Gyors rész
- Lassú rész)

Tipikus műfaj: ouverture

Ritornell

- Ritornell
- 1. közjáték
- Ritornell +1
- 2. közjáték
- Ritornell parallel
- 3. közjáték
- Ritornell

A ritornell jöhet más hangnemekben, ill. visszatérhet csak egy frázisa.

Tipikus műfaj: concerto

Fantázia

- Téma
- Téma +1
- Szekvencia
- V. fokú orgonapont
- Zárlat
- Coda: Téma I. fokú orgonapont fölött -1

Tipikus műfaj: prelúdium

Nagy kéttagú forma

- 1. rész
  - **Téma**
  - Szekvencia
  - Zárlat +1
- 2. rész
  - **Téma** +1
  - **Téma** -1 parallel
  - (Szekvencia)
  - Zárlat

Tipikus műfaj: bármilyen barokk táncjáték

Hídforma

- **A**
- **B**
- **C**
- **B**
- **A**

Tipikus stílus: XX. század

Szonátaforma

- Expozíció
  - **Főtéma**
  - Átvezetés, moduláció +1-be
  - **Melléktéma** +1
  - Zárlat +1
- Feldolgozás
  - Témák, motívumok transzponálva, transzformálva
- Repríz
  - **Főtéma**
  - (Átvezetés)
  - **Melléktéma**
  - Zárlat

Gyakorlatok

Lépések:

- Először csak az expozíciót gyakorold.
- Ezután játszd az expozíciót és a reprízt egymás után, először úgy, hogy az átvezető rész teljesen elmarad.
- Készíts egy olyan változatot az átvezető részből, mely az alaphangnemben marad. Játszd el az átvezető rész kétféle verzióját egymás után, tudatosítva a különbséget.
- Játszd az expozíciót és a reprízt egymás után a kétféle átvezető résszel.
- Tervezd meg a már megismert módon és játszd el a feldolgozási részt.
- Játszd el a teljes szonátát.

Fúga

Előfeltétel:

- Harmonizáció
- Felrakás

A fúga alapja a harmonizáció: mindig a fúgatéma megharmonizálása kell, hogy a szemed előtt lebegjen. A fúgának nincs meghatározott formája, de egy tipikus formaterv a következő:

- Expozíció
  - Téma
  - Téma +1
  - (Szekvencia)
  - Téma
  - Téma +1 / Szekvencia
  - Zárlat +1
- Feldolgozás
  - Témák különböző hangnemekben, váltakozva szekvenciákkal
- (Fokozás
  - Augmentálás / Stretto
  - Zárlat)

Kezdetben érdemes alla breve metrumú, szinkopált karaktert választani.

Expozíció és feldolgozás

Fúgatéma és tematikus részek

- Alkoss egy témát a fejezetben megismert folyamathoz hasonlóan:
  - Harmóniamenet
  - Dallam: ez lesz a fúgatéma
  - Basszusdíszítés: ez lesz a kontraszsubjektum
- Harmonizáld meg a fúgátémát basszusként is.
- Gyakorold a témát a +1 kvintes és egyéb hangnemekben, különböző felrakásokban, csökkenő szólamszámmal. Két szólamban is ügyelj arra, hogy egy basso continuo-szekció és egy dallamhangszer együtteseként fogd fel a két szólamot.

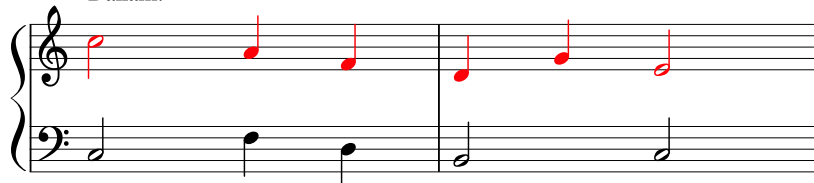
Gyakorlatok

Harmóniamenet:

6

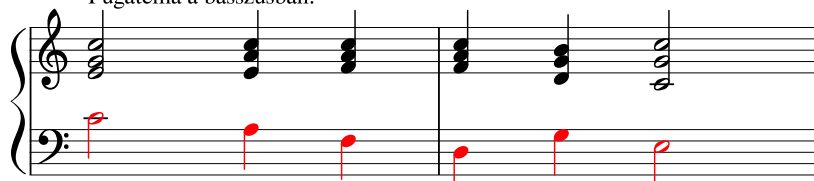
Dallam:

Basszusdíszítés:

Fúgatéma a basszusban:

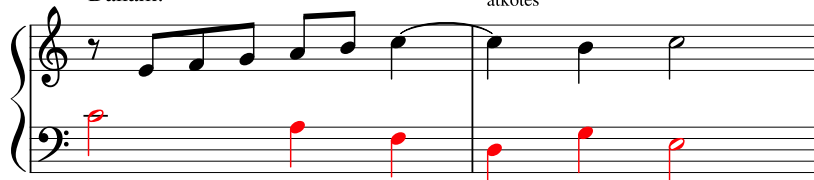

(7)

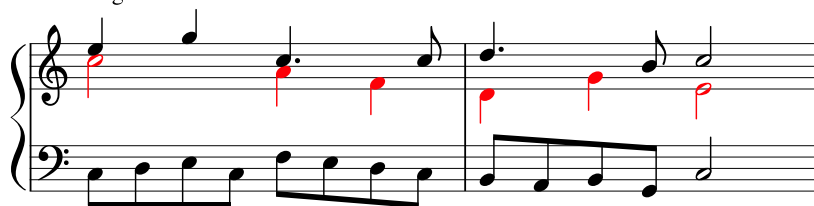
6

Dallam:

átkötés

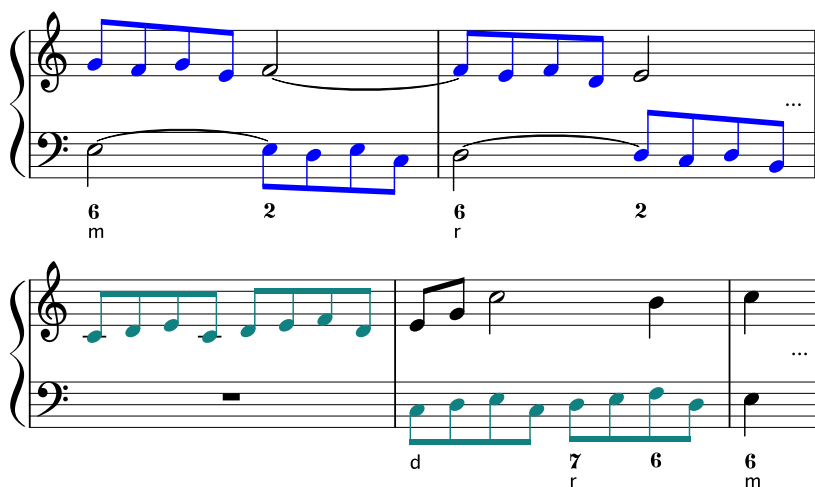

Fúgatéma az altban:

Közjátékok

Gyakorolj imitációs szekvenciákat, illetve felelgetős imitációkat a fúgatéma és a kontraszobjektum motívumaiból.

Teljes fúga

- Külön-külön az expozícióra és feldolgozásra:
  - Tervezd meg a rész felépítését, felírva az alábbi jellemzőket:
    - * Témabelépések: hangnem, témát tartalmazó szólam
    - * Közjátékok: kezdő, záró hangnem
  - Játssz el az adott részt.
- Játssz el a teljes fúgát.

Fokozás

Augmentálás

Harmonizáld meg a fúgatémát 1 hang 2 akkord harmóniaritmussal.

Stretto

A stretto (tématorlasztás) technikája feszegeti az improvizáció kereteit, de egy egyszerű trükkel megvalósítható: a fúgatémát úgy építsd fel, hogy 2 (vagy 4) ugyanolyan harmóniamenetű, de eltérő ritmikájú frázisból álljon. Így a fúgatéma részfrázisai egymással egyszerre játszva is jól szólnak. Gyakorold az így kialakított téma torlasztását először 2 szólamban, majd hozzájátszva a basszust.

Harmonizáció

Előfeltétel: **Dallam**

A harmonizáció az egyik legösszetettebb zenei tevékenység, hiszen egy dallamhoz kell megtalálni a hozzá illő harmóniákat úgy, hogy azok egymás után is szervesen kapcsolódjanak. Nagyon fontos, hogy a dallamimprovizáció már készség szinten menjen, hogy elegendő élménnyel rendelkezzen a dallam és harmónia egymáshoz illesztéséről.

Basszusharmonizáció

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dallamot.
  - A dallam mint basszus fölé játssz harmóniákat (főleg ütésekre). A leggyakoribb akkordok (bonyolultság szerint növekvő sorrendben):
    - * alap
    - * 6
    - * 4-3 késleltetés
    - * 7-6 késleltetés
    - * 2 (késleltetés vagy átmenő)

- Variációk
  - A szoprán szólamban játssz szép, dallamos ellenszólamot egy adott karakter szerint.

Zsoltártónus-harmonizáció

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy római zsoltártónust.
  - Harmonizáld meg konszonanciákkal egyre több hangját (a többi hangra maradhat az akkord tartva) az alábbi kottapélda szerinti sorrendben.

2. tónus

The musical notation is written on a grand staff with a treble and bass clef. The key signature has one sharp (F#). The notation shows a sequence of chords and single notes across six measures, labeled 1. lépés through 6. lépés. The first measure (1. lépés) has a whole note chord in the treble and a whole note chord in the bass. The second measure (2. lépés) has a whole note chord in the treble and a whole note chord in the bass. The third measure (3. lépés) has a whole note chord in the treble and a whole note chord in the bass. The fourth measure (4. lépés) has a whole note chord in the treble and a whole note chord in the bass. The fifth measure (5. lépés) has a whole note chord in the treble and a whole note chord in the bass. The sixth measure (6. lépés) has a whole note chord in the treble and a whole note chord in the bass.

- Variációk
  - Később neomodális alterációkat (pl. mollbeli, félszűk, akusztikus akkordok) is bevezethetsz.
  - Válassz egy zsoltárszöveget, amit a tónusra alkalmazol, és úgy harmonizáld meg, hogy a harmóniák, dallamvonalak minél inkább kifejezzék a szöveget.

Mixtúra

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dallamot és egy akkordot.
  - A dallam alá vagy fölé játszd mixtúraszerűen az akkordot tonálisan (a dallam hangsora szerint) vagy reálisan.
- Példa

1 ütem 1 akkord

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy dallamot, melynek harmóniaritmusa egy vagy fél ütem akkordonként.
  - Harmonizáld meg főhármasokkal az alapján, hogy milyen akkordhangokat jár körbe egy-egy ütemnyi dallam. Ügyelj az esetleges díszítőhangokra, melyek akár súlyosak is lehetnek.
- Ötletek
  - Happy Birthday
  - Boci, boci, tarka
  - Pál, Kata, Péter
  - Kis kece lányom
  - Csipkefa bimbója
  - Kiskarácsony, nagykarácsony

1 hang 1 akkord

Dallamtöredék

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válasszatok egy hangnemet.
  - Partnered játsszon 2 hangos teljes zárlatokat a választott hangnemben, Te pedig ismételd meg őket megharmonizálva (1-1 akkordkapcsolattal).
  - Ezután jöjjenek 2 hangos dallamtöredékek, melyek nem feltétlenül zárlatok.
  - Növeljétek a dallamtöredékek hosszát hasonló rendszerben:
    - * 3 hangos zárlat
    - * 3 hang
    - * 4 hangos zárlat
    - * 4 hang

• Példa

2 hang, zárlat: 2 hang: 3 hang, zárlat: 3 hang: 4 hang, zárlat: 4 hang:

Korál

- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Válassz egy koráldallamot.
  - Írd le előre minden korálsorról, hogy milyen hangnemben kezdődik és végződik, valamint hogy milyen zárattal.
  - Korálsoronként játszd el először a dallamot, majd megharmonizálva.
- Ötletek
  - A Bach által feldolgozott koráldallamok itt vannak különböző szempontok, pl. nehézség szerint csoportosítva: [Koráldallamok jellemzői](#)
- Példa

The image displays two staves of musical notation for a chorale exercise in D major. The first staff shows a melody with a half-cadence (félzárlat) and a double bar line. The second staff continues the melody with various cadences and a final half-cadence. Fingerings are indicated by numbers 1-5 below the notes.

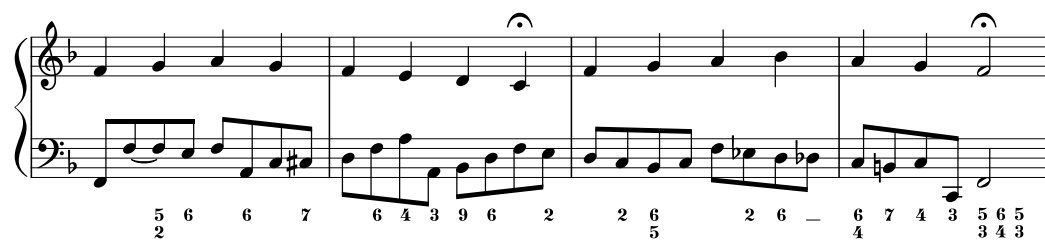
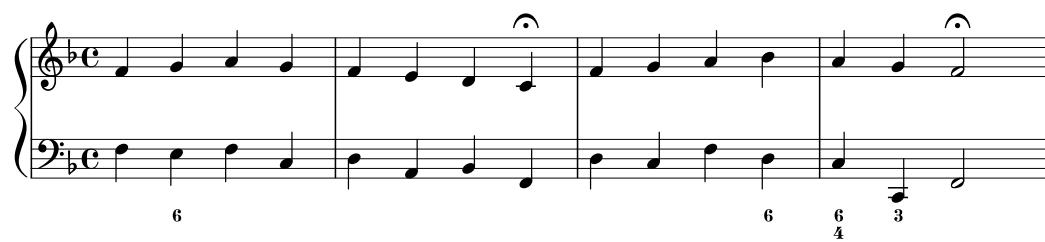
Staff 1: h: (half-cadence) f: félzárlat D: (half-cadence)

Staff 2: h: (half-cadence) A: (half-cadence) D: (half-cadence) h: félzárlat

1 hang 2 akkord

- Előfeltétel
  - Korálharmonizálás
  - Akkordbeszúrás
  - Szekvencia
- Hangszerelés
  - akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Harmonizálj meg egy korált egy hangra egy akkordot véve.
  - Szűrj be akkordokat, hogy minden hangra 2 akkord essen. Alkalmazd gyakran az alábbi technikákat, melyekkel elérhető, hogy a basszus dupla olyan gyorsan mozogjon, mint a dallam, a foksám változása nélkül:
    - * alap-szext
    - * átmenő szekund
    - * basszuskésleltetés
    - * kromatikus basszus
    - * késleltetés, basszusban oktávugrás
  - Ahol a dallam skálában mozog, ott javasolt szekvenciával megharmonizálni.
    - * lefelé:
      - autentikus
      - plagális-autentikus
    - * felfelé:
      - autentikus-plagális
      - plagális
- Példa

Gyakorlatok

Változó harmóniaritmus

Amikor a harmonizáció egyenletes harmóniaritmussal biztosan megy, ritkítsd a harmóniaritmust, ahol felismered, hogy a dallam több hangig egy akkordot jár körbe; vagy sűrítsd, ahol jónak látod (pl. a dallam megáll). A cél, hogy minél dallamosabb basszust kapj.

Példák: [Bach: Négyszólamú korálfeldolgozások](#)

Ellenszólam

- Hangszerelés
  - egy vagy több akkordikus hangszer
- Szabályok
  - Partnereddel játsszatok el egy korálharmonizációt lassú értékekben, a harmóniáknak megfelelő szép, dallamos ellenszólammal, a következő felrakásokban:
    - * Partnered: harmóniák + koráldallam, Te: ellenszólam
    - * Partnered: harmóniák, Te: koráldallam + ellenszólam
    - * Partnered: koráldallam, Te: harmóniák + ellenszólam
    - * Te: harmóniák + koráldallam + ellenszólam
- Példák
  - Bach: Wachet auf BWV 645
  - [Sietze de Vries: Sagt an, wer ist doch diese](#)

Közjátékos korárelőjáték

- Előfeltétel
  - Ritornell
- Hangszerelés
  - orgona
- Szabályok
  - Válassz egy népénekdallamot, egy karaktert, felrakást és figurációt, valamint határozd meg, hogy mi lesz a korál harmóniaritmusa.
  - Találj ki egy közjátékot, mely ritornello-szerűen a dallamsorok között fog különböző hangnemekben megjelenni, és írd le a harmóniai vázát.
  - Írd fel a formai és hangnemtervet, vagyis hogy a ritornellók és korálsorok hogyan következnek egymás után, valamint milyen hangnemben kezdődnek és végződnek.
  - A korálsorokra saját harmonizációt véve játszd el a korárelőjátékot.
- Példa: Harmath Dénes: Mint a szép híves patakra - Händel-nyitány

Formarész	Kezdő hangnem	Záró hangnem
Ritornello	F:	C:
I. korálsor	F:	
II.	F:	
R.	B:	
I.	F:	
II.	F:	d:
R.	d:	
III.	a:	d: félzárlat
Szekvencia	d:	a:
IV.	a:	g:
R.	C:	
V.	F:	d: félzárlat
VI.	d:	F:
Coda: R.	B:	F:

Stílusok

Az alábbiakban címszavakban összegyűjtöttem a különböző zenetörténeti korszakok, szerzők főbb stílusjegyeit. Ezek a listák csak emlékeztetésre, illetve inspirálásra szolgálnak; a Te feladatod ezekre a jelenségekre példákat gyűjteni és gyakorolni őket.

Reneszánsz

Zenei nyelv

- modális skálák
- akkordok
  - alap- vagy szextakkordok
  - leszállított VII
- plagális kapcsolatok
- tétel végén plagális zárlat
- imitációs és homofón szakaszok váltakozása

Motívumok

The image displays two musical staves with various motifs labeled above them. The first staff, in 4/4 time, includes: 'Zárlati formula' (closing formula) in the first measure, 'Cambiata' (change) in the second measure, 'Imitáció' (imitation) in the third measure, and another 'Zárlati formula' in the final measure. The second staff, in 3/2 time, includes: 'Gagliarde hemiola' (galliard hemiola) in the first measure, 'Repetíciós-felelgetős' (repetition-response) in the second measure, and 'Coda' in the final measure. The notation uses treble and bass clefs with various note values and rests.

Műfajok

- canzona
- toccata/ricercar/prelúdium

Táncok

The image shows a sequence of four dance pieces with their respective time signatures and tempos: 'Pavane Adagio' in common time (C), 'Gagliarde/Tourdion Allegro' in 6/4 time, 'Forlane/Trezza Allegro' in 12/8 time, and 'Branle Allegro' in common time (C). The notation is written on a single staff with various note values and rests.

Barokk

Zenei nyelv

- plagális hangnemterv
- melodikus figuráció
- motivikus imitáció
- virtuális kétszólamúság
- kromatika
- akkordok
  - négyes-, ötöshangzatok
  - $\Pi^5 6$
  - nápolyi szext
  - szűk szeptimek

Motívumok

Daktilus + inga

Alberti + felelgetős szekvencia

Nyolcad szextek + zárlat

Trió - komplementer

Trió - komplementer

Duó

Duó

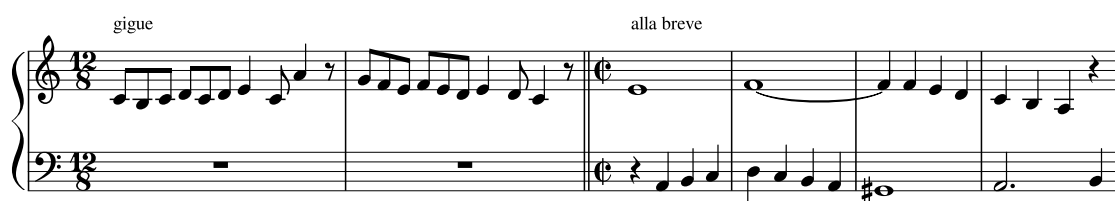
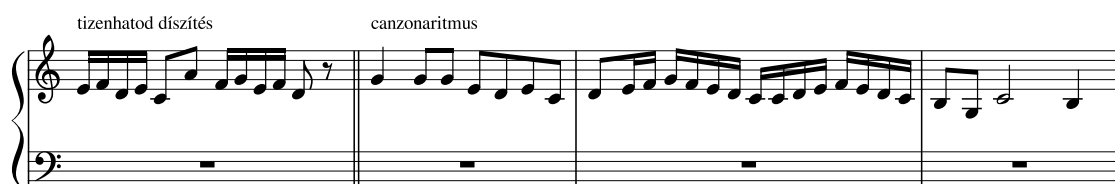
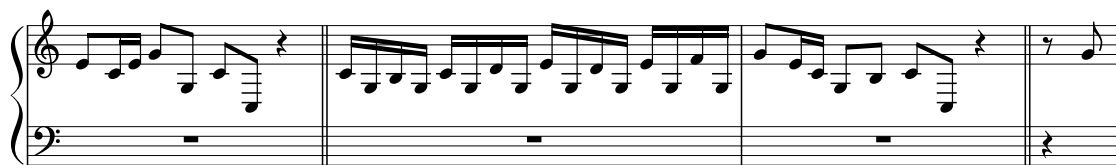
Fúga

Fúga

repetálás

virtuális kétszólamúság

Stílusok

Műfajok

- szvit
- concerto
- orgona:
  - korálelőjáték
  - korálpartita
  - prelúdium/toccata/fantázia és fuga
  - elevációs toccata
  - passacaglia/chaconne
  - francia barokk szvit

Táncok

The image displays a sequence of musical notation for a Baroque suite, organized into four rows. Each row contains three distinct dance movements, each with its name and tempo marking written above the staff. The notation includes clefs, time signatures, and various musical symbols such as notes, rests, and bar lines.

- Row 1:**
  - Ouverture Maestoso (Common time, C-clef)
  - Vivace (3/4 time, F-clef)
  - Allemande Moderato (Common time, C-clef)
- Row 2:**
  - Courante Vivace (6/4 time, F-clef)
  - Sarabande Adagio (3/4 time, F-clef)
  - Gavotte Andante (Common time, C-clef)
- Row 3:**
  - Bourrée Allegro (Common time, C-clef)
  - Hornpipe Andante (3/4 time, F-clef)
  - Marche Allegro (Common time, C-clef)
- Row 4:**
  - Menuet/Amener Allegro (3/4 time, F-clef)
  - Gigue Presto (12/8 time, F-clef)
  - Chaconne Andante (3/4 time, F-clef)

Bécsi klasszika

Zenei nyelv

- Alberti-basszus
- repetíció
- unisono
- tercelés
- kontraszt
- akkordok

- Π^6
- $I^4 6$

Motívumok

Alberti

Melléktéma (magasabb regiszter)

The first musical example shows an Alberti bass pattern in the left hand of a grand staff, consisting of a continuous eighth-note sequence: G4, A4, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. The right hand plays a side theme (Melléktéma) in a higher register, starting with a dotted half note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth notes: B4, A4, G4, F#4, E4, D4, C#4, B3.

Orgonapont

Unisono

The second musical example illustrates an organ point (Orgonapont) where the left and right hands play the same melody in different registers. The left hand plays a continuous eighth-note sequence: G3, A3, B3, A3, G3, F#3, E3, D3. The right hand plays the same sequence in a higher register. The third part shows a unisono (Unisono) section where both hands play the same melody in the same register, starting with a dotted half note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth notes: B4, A4, G4, F#4, E4, D4, C#4, B3.

Műfajok

- szonáta
- variációsorozat

Táncok

Menuet
Allegro

Ländler
Allegro

The third musical example shows two dance pieces in 3/4 time. The first is a Minuet (Menuet) in G major, starting with a dotted half note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth notes: B4, A4, G4, F#4, E4, D4, C#4, B3. The second is a Ländler in G major, starting with a dotted half note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth notes: B4, A4, G4, F#4, E4, D4, C#4, B3.

Romantika

Zenei nyelv

- harmonikus figuráció
- terctávolságú akkordkapcsolatok
- neomodális fordulatok
- tercrokonság
- akkordok
  - félszűk szeptimek
    - * $r^{5b\ 7}$
    - * $l^{5b\ 7}$ (→ szó-moll)
    - * fi^7 (→ mi-moll)
  - bő szextes
    - * $lu/f^{(5)\ 6\#/3\ 4\ 6\#}$
  - bő kvintes
    - * $d^{5\#}$
    - * $s^{5\#}$
  - mollbeli
  - V^7 6-5 késleltetéssel

Chopin

- keringő-figuráció
- trillák és doppelschlagok
- [How to Sound Like Chopin](#)

Liszt

- dallam-basszus komplementer
- unisono
- recitativo
- motívumtranszformáció
- cantilena

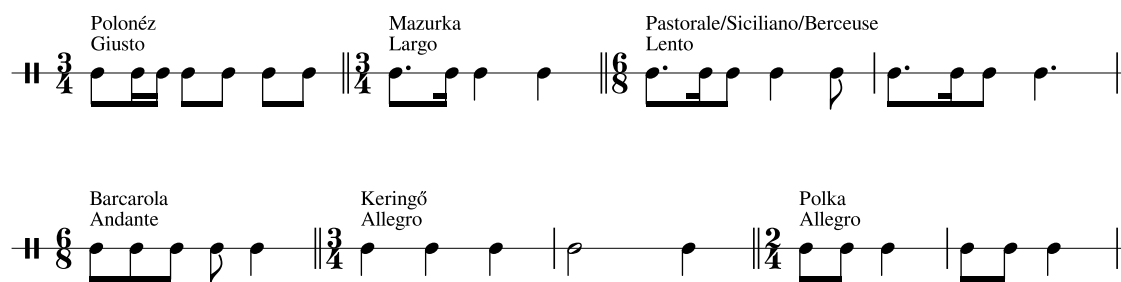
Franck

- motívum ismétlése mollban
- témák egyidejű megjelenése

Műfajok

- dal
- szimfonikus költemény
- orgona:
  - orgonaszonáta
  - orgonaszimfónia
  - toccata
  - korálelőjáték

Táncok

Századforduló és XX. század

Zenei nyelv

- aszimmetrikus metrumok
  - 7/8
  - 5/8
  - (3+3+2)/8
- akkordok
  - egészhangú
  - pentaton
  - alfa
  - kvártakkord
- reális mixtúrák
  - pl. pentaton dallam kvártakkordokkal
- motívumfeldolgozás
  - töredékek
  - egyre hosszabb kezdet

Debussy

- domináns terckvart-mixtúra
- egészhangú skála
- pentaton skála
- akusztikus skála
- reális szekvencia

Alain

- távoli dúr-moll akkordok egymás után

Messiaen

- modulusok
  - dúr/moll kvártszext-mixtúra kisterc lépésekkel, közben bármelyik hangja marad
- totális diatonikus akkordok
- palindrom ritmus

Stílusok

Bartók

- modellskálák
- alfa-akkordok
- bolgár ritmus

Kodály

- skálák
  - pentatónia
  - dallamos fríg
- akkordok
  - kvártszext-akkordok + orgonapont
  - domináns szeptim-mixtúrák
  - bő szextes akkordok/Kodály-domináns
  - codában $r^3 4 - I^\sharp$
  - tercrokonság
  - versszak végén alaphang = váltódomináns szeptimje
- figuráció
  - giusto népdalhoz szinkópás kíséret
- felrakás
  - rövid kánon-imitációk

Eben

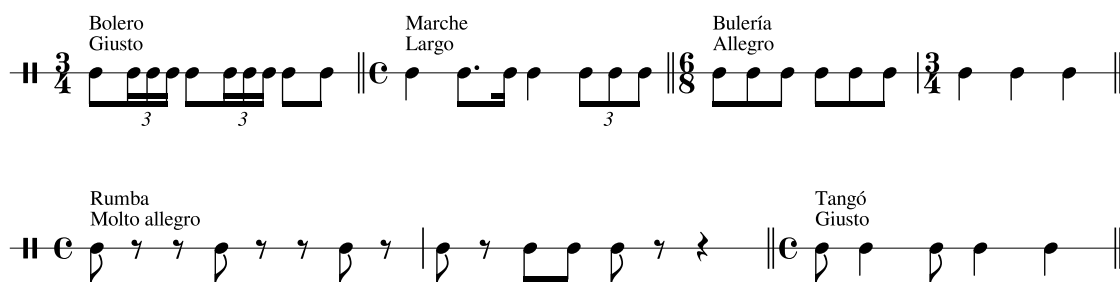
- ostinato
- bitonalitás
- 1:3-as modellskála
- kontrasztok
  - echo
  - jó vs. gonosz
  - sötét vs. világos
- idézetek
  - gregorián
  - korál
  - népdal

Műfajok

- népdalfeldolgozás
- orgona:
  - gregorián partita
  - scherzo
  - toccata
  - méditation

Táncok

Akkordsorok

Happy Birthday

F: d s $\frac{7}{s}$ d $\frac{6}{m}$ f $\frac{6}{\frac{4}{s}}$ $\frac{3}{s}$ d

Pachelbel: Canon

D: d s l m f d f s

Bach: Goldberg-variációk

G: d $\frac{6}{t}$ $\frac{6\#}{l}$ s $\frac{6}{m}$ $\frac{6}{f}$ s d

La Folia

a: l $\frac{\#}{m}$ l s d s l r $\frac{\#}{m}$ l r $\frac{\#}{m}$ l

Vavilov (attr. Caccini): Ave Maria / Autentikus szekvencia

g: l $\frac{7}{r}$ $\frac{7}{s}$ $\frac{7}{d}$ $\frac{7}{f}$ $\frac{7}{t}$ $\frac{7}{5\#}$ $\frac{\#}{m}$ $\frac{6}{\frac{4}{m}}$ $\frac{\#}{l}$

Paganini: 24. caprice

a: l $\frac{\#}{m}$ l $\frac{\#}{m}$ l $\frac{\#}{m}$ l $\frac{\#}{m}$ l $\frac{\#}{l}$ r s d $\frac{6}{r}$ $\frac{6}{d}$ $\frac{6\#}{f}$ $\frac{\#}{m}$ l

Passamezzo moderno

C: d f d s d ta d f $\frac{4}{s}$ $\frac{3}{s}$ d

Greensleeves / Romanesca / Passamezzo antico

a: l s l $\frac{\#}{m}$ l s l $\frac{\#}{m}$ l d s l $\frac{\#}{m}$ d s l $\frac{\#}{m}$ l

Purcell: The Fairy Queen - Chaconne

C: d s r l $\frac{6}{m}$ f s $\frac{7}{l}$ $\frac{6\#}{s}$ s f $\frac{6}{\frac{4}{s}}$ $\frac{3}{s}$ d

Blues-kör (12 ütemes)

Swing

C: $\frac{9}{7\flat}$ $\frac{9}{7\flat}$ $\frac{9}{7\flat}$ $\frac{9}{7}$ $\frac{9}{7\flat}$ $\frac{9}{7\flat}$ $\frac{10\flat}{7}$ $\frac{9}{7\flat}$ $\frac{10\flat}{7}$ $\frac{11\#}{9}$
 $\frac{6}{d}$ $\frac{6}{f}$ $\frac{6}{d}$ s f d s d s $\frac{6}{s}$ $\frac{6}{d}$ $\frac{6}{s}$ $\frac{6}{d}$

Ajánlott irodalom

Felvételek

- [Richard Grayson improvizációi](#)
- [Sietze de Vries improvizációi](#)
  - [genfi zsoltárokra](#)
  - [korálokra és egyéb témákra](#)
  - [megadott téma nélkül](#)
- [Harmath Dénes improvizációi](#)
  - [korálokra](#)
  - [kivonulási énekekre](#)
  - [áldozási énekekre](#)
  - [miseénekekre](#)

Könyvek

- [Apagyi Mária: ZongorÁlom](#)
- [Callahan, Michael: Teaching Baroque Counterpoint Through Improvisation: An Introductory Curriculum in Stylistic Fluency](#)
- [Gonda János: A rögtönzés világa](#)
- [Grayson, Richard: Improvising at the Keyboard](#)

Honlapok

- [John Mortensen](#)
- [Organ Improvisation](#)

Függelék

Licenc

Ez a Mű a [Creative Commons Nevezd meg! 4.0 Nemzetközi Licenc](#) feltételeinek megfelelően felhasználható.

Online elérhetőség

A könyv legfrissebb verziója online elérhető a következő formátumokban:

- [HTML](#)
- [PDF](#)

